

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

Статтю присвячено сучасним проблемам понятійного апарату суспільно-географічного дослідження спортивного туризму.

Ключові слова: суспільно-географічного дослідження, спортивний туризм.

Статья посвящена современным проблемам понятийного аппарата общественно-географического исследования спортивного туризма.

Ключевые слова: общественно-географическое исследование, спортивный туризм.

The article is sanctified to the modern problems of concept vehicle of publicly-geographical research of sporting tourism.

Key words: publicly-geographical research, sporting tourism.

Постановка проблеми. Особливе місце в системі рекреаційно-туристської діяльності посідає *спортивний туризм*, орієнтований на важливу рухово активну соціальну категорію нашого суспільства. За період свого становлення і розвитку спортивний туризм напрацював свою термінологію, яку треба адаптувати до існуючої рекреаційно-туристської термінології.

Звісно, що спортивний туризм як сегмент рекреаційно-туристської галузі повинен спиратися на понятійно-термінологічний апарат рекреаційно-географічного напрямку, що склався на стику суспільно-географічних та фізико-географічних наук. Крім того, рекреаційна географія й географія туризму оперують власною термінологією, яка розвивалася протягом останніх 30-40 років, відбиваючи відповідні соціальні замовлення та суспільні процеси.

Актуальність розробки даної теми впливає із того, що значення понятійного апарату на початковій стадії дослідження будь-якого суспільно-географічного явища чи процесу є надзвичайно важливим. Адже цим задається алгоритм дослідження, визначаються його основні дефініції.

Аналіз попередніх досліджень. Скільки існує сфера туризму, аж допоки виникає питання як правильно писати і говорити «туристський» чи «туристичний». Слова «туризм» та «турист» як запозичення з французької з'явилися в українській мові відносно недавно. Так як подібні питання виникали і в російській мові, то можна послатися на «Тлумачний словник російської мови» (під ред. проф. Д.М.Ушакова, М.: ОГІЗ, 1935), де прикметники «туристичний» та «туристський» співвідносилися таким чином: «туризм» – «туристичний», «турист» – «туристський» [1]. Звідси – «туристична фірма», «туристична база», «туристичний журнал» тощо та – «туристське спорядження», «туристський маршрут», «туристський похід» тощо.

Слово «туристичний» пішло по країні з перших «орфографічних сервісів Word» – там це була єдина форма. Люди, які займалися

спортивним туризмом, її ніколи не використовували – вона їм «різала вухо». Не було її і в офіційній літературі зі спортивного туризму.

Натомість зараз в Законі України «Про туризм» (№ 1228-IV від 18.11.2003 р.) суцільно використовується поняття «туристичний» [2]. На противагу цьому у Федеральному законі «Про основи туристської діяльності в Російській Федерації» (№ 132-ФЗ від 05.02.2007 р.) аніде немає слова «туристичний» [3]. Комісія при Держдумі Росії, яка готувала цей закон РФ виключила «туристичні» обороти.

Мета дослідження. Метою дослідження є обґрунтування доцільності використання тих чи інших дефініцій у спортивному туризмі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відмітимо, що у слові «туристський» спостерігається збіг чотирьох приголосних *-стськ-*, що робить цей прикметник незручним для вимовляння. Цим, мабуть, і пояснюється більша популярність слова «туристичний» як заміни «туристському».

Що можна сказати про внутрішні власне мовні передумови, які дозволяють визнати перевагу одного з варіантів визначальною?

Першою такою передумовою можна вважати той факт, що за своїм змістом варіант «туристський» поглинає та перекриває свого конкурента. Слово «туристський» не знає обмежень при поєднанні з назвами будь-яких реальних об'єктів в колі понять, що охоплюються туризмом, – підходить до них до усіх. Між тим варіант з суфіксом «*-ичн-*» неприродний з цілим рядом слів, які по сенсу співвідносяться тільки з поняттям «турист»: пісні, вогнище, рюкзак, стежки, маршрут тощо.

Друга передумова також має чисто змістовну властивість. Річ у тому, що «туризм», в українській мові, серед численних слів на «*-изм-*», стоїть особно, примикаючи за значенням до ще пізнішого поняття і слова – «альпінізм». Ні те, ні інше слово-поняття не належать до категорії абстрактних іменників, для яких співвіднесення з прикметниками на «*-ичний*» є регулярною мовною характеристикою на «*-изм (-ізм)*». Усе сказане свідчить про те, що варіант «туристичний» не знаходить собі підтримки в системі мови передусім за змістом. І можна думати, що саме тому він виявився витісненим у відповідній термінології, де безумовно віддається перевага варіанту «туристський» (аналогічний по словотворчій структурі прикметнику «альпіністський», яке, як відомо, не має другого, спірного варіанту).

І, нарешті, останній, третій аргумент: з двох форм, що відповідають одному значенню, витісненою із вживання, виявляється, як правило, довша [4]. Таким чином, віддаючи перевагу терміну «туристський» на достатніх підставах можна стверджувати, що саме він має бути використаний відносно елементів спортивного (самодіяльного туризму). Чому ж тоді зараз ці терміни використовуються з точністю до навпаки? На це питання можуть відповісти тільки наші законодавці.

Ще одним спірним моментом у питаннях дефініцій активного, спортивного туризму є саме визначення понять «активний» та

«спортивний» туризм. Так ряд фахівців з туризму трактують поняття *активний туризм* як приїзд іноземних туристів в країну. Іноземні туристи, оплачуючи товари і послуги, забезпечують надходження валюти в бюджет країни, яка їх приймає, і тим самим *активізують* її платіжний баланс [5].

Натомість, більшість фахівців з туризму розуміють під активним туризмом такий, який при подоланні туристських маршрутів використовує активні засоби пересування та подолання перешкод (пішки, на байдарках, лижах, велосипедах, тваринах, мотоциклах, вітрильних катамаранах тощо). Тому, мабуть, у назві цього виду туризму слід застосовувати як «туризм з активними засобами пересування».

За визначенням Е.Б.Алаєва, понятійно-термінологічна система – це «сукупність понять та відповідних їм термінів, які взаємопов'язані спільним вихідним, базисним поняттям, що отримує свій детальний опис з використанням усієї системи» [6]. Звісно, що в нашому дослідженні вихідним базисним поняттям буде поняття *«спортивний туризм»*. За рекомендацією Е.Б.Алаєва до такого визначення слід підходити, відштовхуючись від компонентів, що складають даний сцієнтонім, – *«туризм»* і *«спортивний»*.

Важливим моментом вбачається визначення власне спортивного туризму. Адже знову ж таки перша група фахівців визначає *спортивний туризм* як поїздки з метою участі у спортивних заходах та підтримки улюблених команд (на Олімпійських іграх, чемпіонатах та кубках світу, Європи, авторалі тощо). Шпальти новин при цьому переповнюються відомостями про кількість випитого пива, бійки між вболівальниками та поліцією тощо. Цей напрямок туризму можна охарактеризувати як підвид конгресно-виставкового туризму, присвоївши йому назву спортивно-видовищний туризм. Натомість власне спортивним туризмом слід вважати такий, який використовує спортивні елементи і туристсько-спортивні якості для подолання спортивних туристських маршрутів. Ряд фахівців називають його спортивно-оздоровчим туризмом, мабуть на противагу спортивно-видовищному. Однак, на наше глибоке переконання, тут слід застосовувати назву саме спортивний туризм. Бо це чистий спорт з усіма притаманними спорту атрибутами – змаганнями, розрядами, званнями тощо. Адже не застосовують поняття спортивно-оздоровчий бокс, спортивно-оздоровча боротьба, спортивно-оздоровчий хокей тощо.

За визначенням О.О. Бейдика *спортивний туризм* – це вид рекреаційної діяльності оздоровчого характеру з особливими вимогами до природно-територіального комплексу району подорожі, із високим рівнем споживання природних цінностей. Спортивний туризм поєднує значні фізичні та психофізіологічні навантаження на організм людини, висуває підвищені вимоги до витривалості, спортивно-туристського вміння, прикладних навичок, загально фізичної та теоретичної (в т.ч. географічної) підготовки [7].

Спортивний туризм в Україні є видом спорту, який включено до Єдиної спортивної класифікації України, із притаманними спорту

званнями та спортивними розрядами – від масових юнацьких розрядів до звання «Майстер спорту». Спортивний туризм на сучасному етапі розвивається в двох напрямках: маршрутний туризм (проходження маршрутів туристсько-спортивних походів) та змагальний туризм (підготовка та участь в змаганнях із техніки спортивного туризму).

На сьогоднішній день туристсько-спортивні походи і змагання в Україні можуть бути організовані з таких видів туризму: пішохідного, лижного, гірського, водного, велосипедного, автомото, спелеологічного, вітрильного, а також представляти їх комбінації. Це не означає, що інші поки, що не традиційні види активного пересування на туристських маршрутах не можуть застосовуватися. А такими можуть бути долаття маршрутів на конях, оленях, віслюках, верблюдах, на повітряних кулях, дельтапланах, парaplанах, під водою тощо. Просто ці види активного туризму поки що не отримали в Україні відповідної спортивно-туристської класифікації. Так, наприклад, у Росії на сьогоднішній день класифіковані маршрути кінного туризму. Тому, з розвитком спортивного туризму та появою нових засобів пересування людини у природному середовищі можлива поява інших видів туризму.

Висновки. Таким чином можна стверджувати, що в понятійно-термінологічному апараті рекреаційно-географічного напрямку слід застосовувати саме поняття «туристський» для визначення всіх без винятку термінів.

Під активним туризмом слід розуміти такий, який при подоланні туристських маршрутів використовує активні засоби пересування та подолання перешкод (пішки, на байдарках, лижах, велосипедах, тваринах, мотоциклах, вітрильних катамаранах тощо). Тому, мабуть, як назву цього виду туризму слід застосовувати туризм з активними засобами пересування.

Власне *спортивний туризм* – це такий, який використовує спортивні елементи і туристсько-спортивні якості для подолання спортивних туристських маршрутів різних видів туризму. Ряд фахівців називають його спортивно-оздоровчим туризмом, мабуть на протипагу спортивно-видовищному. Однак, на наше глибоке переконання, тут слід застосовувати назву саме спортивний туризм.

Використані джерела:

1. Толковый словарь русского языка / Под ред. проф. Д.Н.Ушакова. М.: ОГИЗ, 1935.- 620 с.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18.11.2004 р./ www.gov.ua
3. Федеральный закон «Об основах туристской деятельности в Российской Федерации» (№ 132-ФЗ от 05.02.2007 г.)/ www.gov.ru
4. Катлинская Л.П. Туристский или туристический/ Л.П. Катлинская. – М.:frontdesk.ru
5. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник./ М.П.Мальська та ін. – К.: Знання, 2008.- 661 с.
6. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география. Понятийно-терминологический словарь./ Э.Б.Алаев. – М.: Мысль, 1983. – 199 с.
7. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії. / О.О.Бейдик. – К.: Палітра, 1998. – 130 с.